

MUSTAFA ALP DAĞISTANLI: Kadim Türk devlet geleneğinden demokrasi çıkar mı?

Posted on 20/08/2015

'Düzayak, çivit badanalı bir kent nasıl kurulur abiler?' Yort Savul, Ece Ayhan

Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, başkanlık sistemini hırsla ve iştahla istemesini geçenlerde iki konuşmasında 'kadim devlet geleneğimiz'e dayandırdı: "Bu benim şahsi meselem değil. Bu ihtiyaç binlerce yıllık devlet geleneğimizin tabii bir sonucudur, tabii bir zorlamasıdır. Mevcut sistem artık Türkiye'ye dar geliyor. (...) Uygulamanın olduğu ülkelerden ihtiyacın olanı alırsın ve kendine özgü başkanlık sistemini oluşturursun." (17.2.2105)

"Ben diyorum ki, bu mevcut sistem artık bize dar geliyor dar. Başkanlık sistemidir, liderlik sistemidir. Esasen bizim kadim devlet geleneğimizdeki sistem de budur." 20.2. 2015

'Demokrasi tramvayı'ndan inme vakti gelmiş

Bunu demekle, 'demokrasi tramvayı'ndan inme vaktinin gelmiş olduğunu da ilan etmiş oldu. Kendisi, İstanbul belediye başkanırken bir toplantıda demokrasi literatürüne şu katkıyı yapmıştı:

'Bize göre, demokrasi hiçbir zaman amaç olamaz. Demokrasi ancak ilmi noktada ele aldığımız zaman bir araç olduğunu göreceğiz. Eğer demokrasi halk iradesinin tecellisiyse, o halk neyi istiyorsa onun neticede ortaya çıktığı bir araçtır. Öyleyse demokrasiye inandığını söyleyenler bunun neticesine de katlanmak zorundadırlar.'

Epey uzun bir süredir katlanmak zorundayız, daha ne kadar katlanacağımızı göreceğiz. Yıllar önce sarf ettiği bu söz, Erdoğan'ın demokrasinin alfabesinden bihaber olduğunu, bunca yıl sonra bugün sarf ettiği sözler de öğrenme istidadının olmadığını gösteriyor.

Demokrasi iktidarın, hatta bir liderin aklına, bugünkü durumda hırsına esenlere katlanma rejimi değildir. Erdoğan'ın akıl yürütmesiyle, başörtüsü yasağına 'katlanmak' da demokrasiydi o zaman! Profesörlerin, aydınların, yazıp çizenlerin ve eğer cahil değillerse okuryazarların bu adamın peşinden sorgusuz sualsiz gitmeleri ise ancak akıl yitirmeleriyle açıklanabilir.

Demokrasi en temelde bir diyalog ortamıdır. 'Parlamento' kelimesi ilk kez 1236'da İngiltere'de ortaya çıktı; Fransızca 'parler' fiilinden geliyordu, yani 'konuşmak'! Televizyonlardaki tartışma programlarına bile katlanamayıp yasaklayan, milletvekillerinin ödevinin de iktidarın yaptığı yasaları çıkarmak olduğunu sanan (şu son cinai güvenlik yasasına direnen muhaleft milletvekillerine böyle demişti) birinden ve bir ekipten ne beklenebilir ki? 'Kadim devlet geleneğimiz'deki sultan beklenebilir; o da en iyi ihtimalle. Ve işte karşımızda I. Tayyip.

Sultan gücünün mutlak niteliği

Peki, nedir kadim Türk devlet geleneği? Büyük tarihçimiz Halil İnalcık'tan (Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adalet, Eren Yayınları) özetliyorum: "Türk devlet geleneğinde hakimiyet, törü ve kut'tan ibarettir. Törü (kanun ve nizam), kut'tan (Tanrı'dan gelen hakimiyet) ayrılmaz. Kadim Orta Asya toplumunun şartlarında sosyal siyasi düzende hakim örfî hukuktur. Türkler, hükümdarın bu kanun koyucu mutlak iktidarını İslam siyasi geleneğine taşımış ve Şeriat'ın yanında [paralel] bir örfî (sultanın sırf kendi iradesine dayanan, dünyevi) hukuk yaratmıştır. Yani, Şeriat'ın şumulüne girmeyen alanlarda, devletin ve toplumun nizamı için kanun koyma yetkisi. Esas itibarıyla Şeriat'ın üstünlüğü ilkesini izleyen Osmanlı

devletinde, İslam devletinin en merkezîyetçi ve otokratik örneği gerçekleşmiştir. Egemenliğin tanrısal kaynağı hakkında Türk devlet anlayışı, İslami dönemin egemenlik kavramı ile (zıllullah - tanrının yeryüzündeki gölgesi) özdeşleştirilmiş ve Türk-İslam sultanlıklarında sultan gücünün mutlak niteliğine katkıda bulunmuştur.”

Bu örfî, yani sultanın iradesine dayanan hukukun billurlaştığı yer ünlü Fatih Sultan Mehmed Kanunnamesi'dir. Fatih, biri devlet işlerini, öbürü reayayı ilgilendiren iki kanunname çıkardı. Fatih bu kanunnameleriyle ve uygulamalarıyla kendisinden önceki padişahlar döneminde görülmedik bir iktidar tekeline sahip oldu. İnalçık, 'Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçek kurucusu' diye nitelediği Fatih'in, 'sınırsız bir otorite kazandığını', 'kendi mutlak hükümdarlığını' ve 'merkezi bir imparatorluk' kurduğunu söyler.

Bu son derece merkezi yapı uyarınca saraya ait hizmet sahipleri de devlet teşkilatına dahildir. Saray ve hükümet birbirini tamamlayan bir bütündür. Padişahın saray hizmetlerinde bulunanlar hükümet makamlarına getirilir...

500 yıl sonraki karikatür

Osmanlı İmparatorluğu'nun sorunlarıyla daha fazla boğuşmadan şunu söyleyelim: sultanın yetkilerini kısıtlayan ilk belge, ömrü bir ay kadar süren Sened-i İttifak'tır (padişah ile âyan arasında bir denge arayışıydı, 1808); ve sonra bildiğimiz gibi, Tanzimat ve Meşrutiyet... Herşeye rağmen birçok şey değişti, fakat Fatih Kanunnamesi'nde billurlaşan bu son derece merkezi yapı, tek-adam kültü, liderlik ve yönetme anlayışı bir türlü can vermedi; bugün bile.

I. Tayyip de 550 sene sonra işte bu uygulamanın bir karikatürüne dönmek için debeleniyor ve bunu kanuna geçirmek istiyor; ondan önce tek-parti döneminde de bunun bir versiyonu hüküm sürüyordu... Erdoğan ve ideoloji makyözleri yarım bin yıl sonra işte bu 'kadim devlet geleneğimiz'e dönmeyi öneriyor!

Ha, tabii, o bir hanedan mensubu, bir şehzade olarak değil, milli iradeyle, gayet 'demokratik' bir süreçle, sandıkla seçilmiş bir lider. Fakat bir 23 Nisan kutlamasında koltuğuna oturttuğu çocuğa söylediği şu söz, demokratik süreçlerle seçilmiş bir başbakan ile mutlak iktidara sahip bir sultan arasında bir fark göremediğini gösterecek kadar geri: 'Başbakan sensin, ister asar, ister kesersin.' Bu yetki, Osmanlı'da sadrazama bile ait değildi, sadece sultandaydı ahbap.

Gelelim Erdoğan'ın 17 Şubat'taki konuşmasında kurduğu ikinci cümleye: "Uygulamanın [başkanlık sistemi] olduğu ülkelerden ihtiyacın olanı alırsın ve kendine özgü başkanlık sistemini oluşturursun."

Bir kere, bu tür şeyleri almak öyle kolay değil. Demokratik bir yapıya ve toplum düzenine hala tam manasıyla geçememiş olmamız bunu gösteriyor işte. Yine de epey mesafe kat edildi. Zaten Erdoğan'ın sözünü ettiği ülkeler de birçok bakımdan birbirine benzemiyor, onun için farklı yapılarla sürdürüyorlar ve bütün o ülkelerde de demokrasi sorunları var.

Magna Carta desem...

Neyse, o ülkelerle ve demokrasiyle aramızdaki farkı göstermesi bakımından başka bir örnekle ilerleyelim. 2015 sadece Ermeni soykırımının, Çanakkale Savaşları'nın yüzüncü yıldönümü değil. Magna Carta'nın da 800. yılını 'idrak ediyoruz' bu yıl.

Nedir Magna Carta? İngiltere'de 1215'te kralın yetkilerini kısıtlayan 63 maddelik bir sözleşme. Kral ile baronlar arasında imzalanmış bir akit. Bu 63 maddenin çoğu o günün şartlarıyla ve sorunlarıyla ilgiliydi. Zaten 1216'da, 1217'de ve en son 1225'te elden geçirildi. Döneme has maddeler elendi. Yine de birkaç önemli madde bugüne kaldı ve demokrasi literatürünün en önemli ve ilk belgelerinden biri olma özelliğini sürdürdü.

Fazla ayrıntıya girmeden bizi Őu anda ilgilendiren ve demokrasi dediğimiz Őeyin temelinde bulunan iki maddeye bakalım:

Madde 39: HiÇbir hür vatandaŐ alıkonmayacak, hapsedilmeyecek, haklarından veya mülkünden edilmeyecek, sürölmeyecek veya bir başka Őekilde yıkıma uğratılmayacak ve ülkenin yasalarıyla veya eŐitleri tarafından adil yargılanmadıkĐa hiğbirine zor kullanmayacağız, kullanmak için baŐkalarını da görevlendirmeyeceğiz.

Madde 40: Hak ve adaleti hiĐkimseye satmayacak, hiĐkimseden esirgemeyecek ve asla geciktirmeyeceĐiz.

Magna Carta, 'kadim devlet geleneğimizde' hiğ olmayan, bu iki maddenin ötesinde yepyeni bir siyasi zemine iŐaret ediyordu. Otoritesini Tanrı'dan alan ve Tanrı'dan başka bir Şeye karŐı sorumlu olmayan kralı yasaıyla bağlıyor, mutlak hakimiyetini kısıtlıyordu. Kralın eylemlerini denetleyecek baronlardan oluŐan bir komiteyi (Yirmi BeŐler) kabul ediyordu.

Fakat temel yasa kabul edilen bu anlaŐma giderek sembolik hale geldi. Mahkemelerde ve kralla anlaŐmazlıklarda atıfta bulunuluyordu, ama monarŐi de anlaŐmayı ihlal etme fırsatlarını kağırmıyordu. Aynı zamanda baronlar da daha ileri talepler ortaya koyarak Magna Carta'nın hükümsüz kalmasına katkı sağladı. Sonunda 1258'de baronlar kralı yeni bir belge imzalamaya zorladı; böylece daimi bir baronlar konseyi oluŐturuldu.

Yine de başına buyruk kralları hizaya sokacak bir güçten yoksundu Magna Carta. Böylelikle, baronlar, etkisi sınırlı anlaŐmaya yeni maddeler ekleyerek kralı denetlemek yerine, söz dinlemeyen kralları tahttan indirmeye yöneldi.

Reformcular, ümitlerini böyle bir temel yasa yerine kurdukları konseye, kuruma umutlarını bağladı ve o yoldan yürüdüler. İngiltere'nin yazılı bir anayasasının olmamasının nedeni de budur işte. O konsey parlamentoya dönüŐtü ve parlamento müessesesi giderek güç kazandı.

Yazılı bir anayasaya gerek kalmadı, mücadeleyle kazanılan teamüller iş gördü. Tabii, İngiltere’de de böyle bir seferde düze çıkılmadı. 1500’lerin ortasında bir içsavaş yaşandı, Cromwell ortalığı toparladı, yine 17. yy sonunda, Russell’ın deyişiyile dünyanın en kansız ve en başarılı devrimi (Şanlı Devrim) gerçekleşti...

Fatih’un ruhu

‘Bizim’ kurucu metnimiz bir anlamda Fatih Kanunnameleriye, İngiltere’ninki de Magna Carta’ydı. Fatih Kanunnamesi aşırı merkeziyetçi bir yapıyı, sultanın mutlak iktidarını belgeliyordu. Magna Carta ise tam tersine merkeziyetçi yapıyı kırmayı, kralın mutlak iktidarını kırmayı.

Magna Carta hükmünü yitirdi, ama ruhunu korudu ve bugün demokrasi dediğimiz şeye de ruh verdi. Fatih Kanunnameleri de hükmünü yitirdi, ama bir anlamda ruhunu korudu, hala koruyor ve Erdoğan da o ruhu çağırarak istiyor.

Bu kadar tekrar yeter

Kıta Avrupası ülkeleri ve sonraları da Amerika başka süreçler yaşadı. Şüphesiz hepsinden çıkarılacak dersler var. Onlar da kendi tarihlerinden dersler çıkararak, büyük mücadeleler vererek yürüdü. Demokrasi mücadelesi oralarda da hala sürüyor. Ama o örneklerin keyfimize göre bazı yerlerini tırtıklamakla kendimize has bir demokratik düzen kuramayız.

Hem dünyanın, hem bu toprakların tarihinden çıkaracağımız derslerle ilerleyebiliriz. Ama çıkardığımız ders, Cengiz Han’a, Oğuz Kaan’a, Fatih’e, Abdülhamid’e veya Atatürk’e veya bunların çağdaş versiyonlarına dönmekse, tarihi tersinden okuyorsunuz demektir. Marx’ın ‘Louis Bonaparte’ın 18 Brumaire’deki meşhur sözünden başka bir yere çıkamazsınız: “Tarih

... önce trajedi, sonra fars (komedi) olarak tekerrür eder.” Bu kadar tekrar yeter.

‘Kadim devlet geleneğimiz’ ve bu geleneğe kapılanmak, sadece Türkiye’yi değil, bütün bölgeyi felakete götürür.

İktidarın elinde büyük güç toplanması, başlı başına çok ciddi bir sorundur. Magna Carta zaten bunu kırmanın bir adımıydı. Amerika Birleşik Devletleri’nin kuruluşundaki ruh da buydu ve eyalet sisteminin kendisi de zaten bu güç toplanmasının önüne geçme niteliği taşıyor.

Düşünün ki, ABD şu anda, kuruluş ilkelerine, bunca yıllık birikimine ve denge-denetleme mekanizmalarına rağmen, bir güç birikiminin yarattığı sorunlarla malül. Erdoğan’ın imrendiği iki partili sistem çürümüş, çökmüş durumda. Birbirlerinden neredeyse farkı kalmamış, endüstrinin kucağında oynayan, bir değişim ümidi görmedikleri için seçmenlerinin yarısının oy vermeye tenezzül etmediği, milletvekillerini lobilerin ve halkla ilişkiler şirketlerinin belirlediği bir düzenek. Ve tabii, dünyanın başına bela olan politikalar yürüten büyük bir devlet.

Gezi sultani hukuka başkaldırıydı

Hukuku ‘ilerleme’nin önünde bir engel olarak gören, başkanlık sistemini bu engellerin ortadan kalktığı bir mekanizma sanan, mevcut güdük denge ve denetim mekanizmalarının bile böylelikle üstesinden geleceğine heveslenen ve böylece çabuk karar alma yetkisine sahip olarak Türkiye’yi uçuracağını düşünen Erdoğan, aslında, sultani bir hukukla ülkenin yönetilmesini istiyor demektir.

Gezi isyanı, işte bu zihniyete de bir başkaldırmaydı. ‘Ak Saray’ denen kaçak ucube de işte bu zihniyetin bir abidesinden başka bir şey değil.

Bizim hükümetlerimiz, mevcut denetim mekanizmalarıyla bile mahkeme kararlarını tanımıyor. Sadece Bergama altın madeni örneği yeter.

Hükümet, artık neredeyse hiçbir denge mekanizması kalmadığı için çok zorlanırsa istediği yasayı istediği gibi değiştiriyor ve uyguluyor zaten. Bayağı 'hızlı' karar alıyorlar ve bu hızlı kararlarla tabiatın anasını ağılattılar. Şimdi de o hızla cinai bir 'iç güvenlik' yasasını Meclis'ten geçiriyorlar. Demek ki, daha çok analar ağlayacak.

'Düzayak, çivit badanalı bir kent' böyle kurulmaz abiler.

Kaynak: diken.com.tr